

Jana a Bohuslav Hoffmannovi: Dialogické interpretace. Praha: Karolinum 2015. 392 s. ISBN 978-80-246-2942-1

Daniela Slančová

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
daniela.slancova@unipo.sk

Jedným z kľúčových pojmov tvorby poprednej českej lingvistky Jany Hoffmannovej je bezpochyby dialóg. Stretne sa s ním už pri prvom dotyku s jej bohatou tvorbou, a to v obsahoch aj názvoch početných knižných a časopiseckých štúdií, ktoré pripravila ako autorka alebo spoluautorka. Nie je to ináč ani v recenzovanej publikácii, ktorú zostavili spolu s manželom, významným českým literárnym vedcom Bohuslavom Hoffmannom. Manželská intelektuálna dvojica predstavuje výber zo svojich časopiseckých a zborníkových príspevkov, konferenčných a prednáškových vystúpení, ktoré pre potreby knižky autori prepracovali a upravili, ale aj nových textov, ktoré boli cielene pripravené pre danú publikáciu. Vznik príspevkov možno datovať do posledného štvrtstoročia, zhruba od konca 80. rokov minulého storočia. Celkovo publikácia obsahuje okrem úvodu 26 štúdií, z ktorých B. Hoffmann prispel osemnástimi, J. Hoffmannová troma a päť pochádza zo spoločnej dielne oboch autorov. Štúdie sú rozdelené do štyroch častí: *Dialogy epistolární*, *Dialogy dramatické*, *Dialogy intersémiotické*, *Mezi dialogem a monologem*. Knižka prináša zároveň zoznam pôvodných prác autorov, ktoré sa stali východiskom predmetných textov, zoznam prameňov, obsiahly súpis bibliografických odkazov a menný register.

Metodologicky nadväzuje uvažovanie oboch bádateľov na najnovšie trendy nielen v lingvistike, ale aj v ďalších humanitných a spoločenských vedách, kde má dialóg, dialogickosť a ich rozličné ponímania dominantnú pozíciu. V úvode sa pripomína chápanie dialogickosti, ako ju vidí napr. sociálna psychológia: dialogickosť je schopnosť ľudskej mysle (*ego*) vytvárať sociálne skutočnosti, vnímať ich, uvažovať a vyjadrovať sa o nich v zmysle *alter*, ale aj ďalší autori, podľa ktorých je vždy súčasťou dialógu pohyb medzi dvoma polaritami: na jednej strane symetria, vyrovnanosť, reciprocita, vzájomnosť, zdieľanie a porozumenie; na druhej strane asymetria, konkurencia, súťaživosť, napätie až konfliktnosť. Okrem toho sa autori zmieňujú o prístupoch inšpirovaných prácami M. M. Bachtina, konverzačnou analýzou, kritickou analýzou diskurzu, teóriou rečových aktov, pragmaticko-logickými prístupmi či logickými teóriami dialogických hier. Dôstojné miesto inšpiračného zdroja zohráva pre dialogické interpretácie odkaz Pražskej školy, predovšetkým prác J. Mukařovského.

Prvá časť (*Dialogy epistolární*) obsahuje päť štúdií, ktoré sa venujú ľúbostnej korešpondencii klasikov českej kultúry (M. Aleš, J. Neruda, K. Čapek, K. Klostermann, V. Havel), osobnej korešpondencii J. Voskovca a J. Wericha po emigrácii J. Voskovca, ako aj špecifickej korešpondencii v podobe textov na pohľadnice a denníkových záznamov výtvarníka a literáta J. Koláři. Autori vychádzajú z predstavy korešpondencie ako dialógu prostredníctvom listov. Okrem problematiky dialogickosti, na ktorej sú založené detailné analýzy jej mnohorakých aspektov, napríklad textovej výstavby, písanosti a hovorenosti, spisovnosti a nespisovnosti, medzijazykových kontaktov, intertextuálnych vzťahov, si autori kladú viacero zaujímavých otázok, na ktoré hľadajú a len akoby mimochodom nachádzajú často teoreticky zovšeobecnené odpovede. Riešia napríklad otázku o podstate ľúbostnej korešpondencie – je nevyhnutnou súčasťou ľúbostného listu citová exaltovanosť – výrazná „emocionálna teplota“, alebo k žánru ľúbostnej korešpondencie patria napr. aj manželské listy a korešpondencia dlhoročných partnerov bez výrazných citových výlevov, expresivity

a exhibície? Osobitne sa analyzuje dynamika štýlu korešpondencie súčasných mladých ľudí v štúdiu s príznačným názvom *Korespondence současných mladých lidí: od klasických (nejen milostných) dopisů k elektronické komunikaci*, v ktorej sa poukazuje na zmenu noriem v tejto komunikačnej sfére s výrazným príklonom k tzv. prirodzenému jazyku.

V druhej časti (*Dialogy dramatické*) má čitateľ k dispozícii štyri štúdie, ktoré spája téma dramatického textu, pritom dialogickosť témy i prístupu k nej je chápaná značne široko – od vzťahu medzi režisérskou interpretáciou (P. Lébl) klasického textu L. Stroupežnického *Naši furianti* v Divadle Na zábradlí v r. 1994, cez cimrmanovskú poetiku dvoch hier *Blaník* a *České nebe*, vyprázdnenosť jazyka v hre V. Havla *Odcházení* až po analýzu hier českých dramatikov najmladšej generácie D. Drábka a P. Kolečka na báze teoretických postulátov kultúry a kultivovanosti reči. V závere posledne spomínanej štúdie (*Kultura/kultivovanost jazyka/reči ve vztahu k současné české kultuře: na příkladu textů dvou dramatiků*) sa J. Hoffmannová zamýšľa nad vzťahom jazyka hier spomínaných autorov a výraznou spoločenskou kritikou v nich obsiahnutou. Jednoznačne zaraďuje analyzované texty do kontextu súčasnej českej kultúry a pripisuje im v podstate kultivujúcu úlohu. Napriek tomu sa domnieva, že nespisovné vyjadrovanie, obecná čeština, expresivita, vulgarizmy,¹ ktoré tvoria súčasť poetiky analyzovaných hier a sú charakterizované ako „literárna nespisovnosť“, „štýlový chaos“, „jazyková apokalypsa“, znamenajú, že „se tu dostávame až do poloh, za ktoré se už dál jít nedá, a že žádoucí by byla určitá „jazyková katarze“, stylizační úsilí, které by literárním výtvorům neubralo na naléhavosti a působivosti a přitom by umožnilo přece jen vyšší stupeň jazykové kultury a kultivovanosti“.

Najrozsiahljšiu časť knihy predstavuje jej tretia časť (*Dialogy intersémiotické*), ktorú v podstate celú naplňajú texty B. Hoffmanna (s výnimkou jednej spoločnej štúdie oboch autorov venovanej českej literárnej klasike, moderne a postmoderne v komikse). Autor so značnou vnútornou zaujatosťou, ktorá plynulo prechádza aj na čitateľa, odhaľuje vzťah medzi *ego* a *alter* vo viackódovosti stvárnenia jednej témy alebo komplexu tém jednak v smere od literárneho textu k vizuálnemu (výtvarnému), napr. ilustrácie viacerých generačne aj výtvarným názorom často vzdialených autorov básnickej skladby Máj K. H. Máchu; Babičky B. Němcovej), zvukovému (hudobnému) kódu či k televíznej multimodalite (románový *Český snář* a televízny *Valašský snář* L. Vaculíka), ale aj späť – od výtvarného k literárnemu (texty F. Hrubína, J. Skácela, J. Seiferta, V. Nezvala ako reakcie na výtvarné „texty“ M. Aleša, J. Ladu, J. Čapka a K. Tichého), no najčastejšie v komplexnom pohľade vnútornej dialogickosti multikódového textu (cestopisné fejtóny a *Dášenka* K. Čapka; P. Nikl a jeho tvorba pre, ale nielen, deti; B. Hrabal a jeho koláže k vlastným literárnym textom, Jiří Suchý a jeho piesňové texty).

Posledná časť (*Mezi dialogem a monologem*) reaguje na teoreticky vymedzovanú dynamiku medzi dialogickosťou a monologickosťou v podobe dialogizovaných monológov a monologizovaných dialógov, fiktívnych a vnútorných dialógov, konkrétne v básnickej skladbe V. Dyka *Milá sedmi loupežníků*, v úbožnej lyrike M. Kunderu, beletrizovanej eseji V. Jiráta a v románe *Nesmrtelnost* rovnako M. Kunderu, ako aj v kázňach T. Halíka.

Dialóg a dialogickosť je základným uhlom pohľadu, ktorý si obaja autori zvolili pri svojich interpretačných, úvahových a esejistických štúdiách. Vedú v nich dialóg so samotnou témou, o čom svedčí napríklad výrazné zastúpenie ukážok z analyzovaných textov a ilustrácií, s ďalšími autormi, ktorí sa k téme vyjadrovali, s početnými citátmi, ale aj s dobou, historickou a kultúrnou klímou, v ktorej analyzované texty vznikali a v ktorej sú následne a opätovne

¹ Mimochodom, vo viacerých štúdiách zmieňované používanie vulgarizmov a ich ukážky sú v súlade s analýzou tabuizovanej lexiky v slovanských a niektorých ďalších jazykoch, ako ju predstavil začiatkom 90. rokov E. Ďurovič (Ďurovič, E.: *Typology of swearing in Slavonic and some adjacent languages*, 1992), podľa ktorej čeština patrí do „análnu-exkrementálnej jazykovo-kultúrnej sféry“.

percipované. Vedú však aj dialóg sami so sebou, čoho dôkazom sú aj oscilujúce názvy jednotlivých kapitol s dichotomickou štruktúrou, posilnenou interpunkciou, parentézami, typografiou, a medzi sebou; v knižke funguje, mediálne povedané, „tá pravá chémia“. Nie nadarmo patrí k najobľúbenejším motívom oboch bádateľov stylistická kvalita hravosti, pretože vtip a nadhľad patria aj k ich individuálnemu štýlu, temperamentnejšiemu v prípade Jany Hoffmannovej, pokojnejšiemu, jemnejšiemu v prípade Bohuslava Hoffmanna. Sú to dialógy kultivované a kultivujúce, ktoré ani s odstupom času nestratili nič zo svojej príťažlivosti a hodnoty a s ktorými sa určite oplatí tráviť zmysluplne naplnený čas.